

Eşari ve Mutezili itikadlar arasındaki temel fark, Emprisizm ve Rasyonalizm arasındaki farka benziyor. Eşarilik, bilgi konusunda tecrübeden başkasını kabul etmiyor. Allah'ın adedinin ayın hareketlerini bugüne kadar belli bir periyoda bağlamış olması, bundan sonrası için Allah'ın iradesini tahdit edebileceğimizi söylemiyor. Onun için hilali görmeden, hesap yoluyla oruca başlayamıyorsun. Buradaki ayrılığın kolay bir ayrılık olduğunu sanıyorlar. Bizim memlekette *fen ilerledi* deyince, bütün itirazlar giderilmiş oluyor ama adam şunu soruyor: Allah'ın kudreti ayın hareketlerini değiştirmeye yetmez mi? Sen kendi hesabınla, Allah'ın rüyeti halketmesini bir tutup, şirk koşmuş olmuyor musun?

Akaid konusundaki tartışmaların bir şekilde gelip şirke bağlanması çok acayip. Bütün yollar şirke çıkıyor. İthamların hepsi bir yerde şirke ulaşıyor. Teymiyye'yi tecessümle itham edenleri, şeyhlerini Allah'a eş tutmakla itham ediyorlar, Kur'an'a mahluk diyenler, demeyenleri Kur'an'ı Allah'a şirk koşmakla itham ediyor, Kur'an'a Allah'ın ezeli sözü diye bakanlar, Mutezile'yi akli Allah'a eş koşmakla itham ediyor... İnsan şirkin bu kadar kolay olmasından, kaçmanın imkansızlığına kanaat eder. Hepimiz bir şekilde müşriğiz o zaman.

Burada muhtemelen anlamadığımız, şirkin mahiyeti konusunda çözemediğimiz bir şeyler var. Normal şartlar altında pek muhafazakar değilim ama şirke itham konusunda mümkün merteye muhafazakar davranmaya ve müslümanlık niyeti taşıyan hiçkimseyi böyle bir ithama maruz bırakmaya gayretliyim. Hatta, itirafen, İsa Mesih'i Allah'la bir tuttukları halde Kur'an-ı Kerim'in onlara karşı üslubu, Mekke Müşriklerine karşı üslubundan farklı olduğu için Hristiyanlara bile müşrik denmesi konusunda çekincelerim var. Müşrik olmayan bir kişiyi yanlışlıkla itham etmektense, müşrik bin kişiyi yanlışlıkla itham *etmemeyi* tercih ederim, diyelim.

Bununla beraber bu tavır şirkin ne olduğunu çözmiyor. İnsanların adına şirk desek de, demesek de yanlış içinde bulunduklarını düşündüğüm çok. Allah'a bir *vesile* aramak yerine, doğrudan dua ettiğimde daha çok kabul olduğunu gördüğüm için, *falancanın yüzü suyu hürmetine* diye bir düşüncem olmuyor. Beni yaratacak kadar seven ilahın, dualarımı dinleyecek kadar da sevdiğimi düşünüyorum.

Kur'an-ı Kerim, bahsettiği öncelikler ve anlattıklarıyla bizim yaşadığımız müslümanlığı pek andırmıyor. Bizde gelenekle içiçe geçmiş İslam'ın, tarihin bir yerlerinde bu kitaptan neşet ettiğine kanaatim tam ancak önceliklerimiz doğru değil. Binlerce farz ve haram sayıp, *bunların hepsi çok mühim* diyene, *biz fani insanlarız ve önceliklere ihtiyacımız var* demek zorunda kalıyorum.

Din konusunda dinlenecek, taklit edilecek bir insan değilim. Farzların ötesinde ibadetim yoktur. Onlarda bile eksiklik çoktur. O sebeple, yazdıklarım da, sadece sona kalmış bir mü'minin hayatını Allah'a açarken yaşadığı kafa karışıklıklarıdır. Bütün bu soruları, okuduklarımı birine sorup, bana yol göstermesini ve irşad etmesini ister miydim? Evet, bu şimdiki durumumdan çok daha kolay olurdu. Çünkü falanca adam kabir azabını inkar ederken, sözüne hak sözü gibi bakacağım birine sorup, bunun mahiyetini öğrenirdim.

Ancak böyle bir mevkiin Hz. Peygamber yaşasa onun dahi kabul etmeyeceği bir mevki olduğu kanaa-

tini ne yapacağız? Bizdeki bir şeyh efendi, müridine *boşanma* dese, herhalde o mürid o dediğini tutar. Mürid değil, muhib mertebesinde bile sayılsa bile boşanmaz. Okuduğum kadarıyla Hz. Peygamber, sahabe üzerinde böyle bir otoriteye sahip değildi.

Yaşamının getirdiği müthiş yalnızlık hissini açıklayabilir misin? Kainat bir uçta, sen bir uçtasın ve nerede olduğunu, ne olduğunu bir yanda da onun parçası olduğunu bildiğin halde öğrenmeye çalışıyorsun. O kainat beni ezebilir, düşüncelerimi, hislerimi, biyolojimi ve tüm hayatımı değiştirebilir, kesinlikle kuralları onun koyduğunu biliyorum ve kainatın yaratıcının nasıl olduğunu ve gerçekten kainatla ve benimle arasındaki ilişkinin mahiyetini soruyorum.

Bunlar kabir azabı gibi konuların ayrıntılar olduğunu ve neden açık açık üzerinde durulmadığını anlatıyor. Neticede Allah'a ve ahiret gününe iman eden birinin, kabir azabı varsa da, yoksa da yaşayacağı hayatta pek bir değişiklik olmaz. Cehenneme inanıp da, kabir azabına inanmayan bir insanın, kabir azabına inanan bir insandan daha çok günah işleyeceği bariz değil. Kabir azabı daha çok *kabir* gibi, aslında yaşayanlara yönelik bir mevzu. Kabir nasıl ki çürümüş bir bedenin üstüne dikilmiş taştan fazlası değilse, kabir azabı da, o ölülerin ne alemde olduğunu anlatmak için anlatılmış bir mesele benziyor.

Ancak bunlar *asıl derdi* gölgeleyen dertler. Eğer bir insan, alemlerin rabbinin insanların genelini muhatap alıp, Araplardan bir peygamber seçip, ona bir kitap indirdiğini, aktardığını ve bununla insanları kurtardığını, en azından genel olarak nasıl yaşaması gerektiğini anlattığını inanıyorsa, yani bütün bunlara inanıp da, hayatını bir şekilde bunlara göre belirliyorsa, diğer konular tali konulardır. Kur'an-ı Hakim de bunun için, bu temanın üzerinde dönüyor, *üstüne sidik sıçrayınca bilmemkaç yıl kabir azabı çekersin* temasının değil.

Bunlar bana önceliklerimi hatırlatan uyarılar. Hadisi veya geleneği, alimleri ve onların anlayışlarını inkar edemem, bunların İslam'ın geneline kattığı derinliğin de farkındayım. Ancak ilim, sadece çevrem vasıtasıyla bana ulaşan değil, onların bana, benim onlara ulaşma imkanı bulamadığımız dini fikirlerin de bir vasfı. İhtilafları olsa da onları da dinleyip, belki bazı konularda bulunduğum yeri değiştirmeme vesile olabilirler diye okuyorum.

Okudukça da asıl önemli olanın, Kur'an'ın anlatıp durduğu olduğunu görüyorum. Yani orada kabir azabı hakkında ne bir ibare bulamıyorsak ve Tevbe 101 ve Tur 47 gibi ayetlerde geçen ifadeleri böyle tefsir ediyorsak, bunun sebebi, Kitab'ın önceliklerinin arasında bunun olmayışındır.

Bu sebeple, diyelim menfaatin sözkonusu olduğunda yalan söylememek gibi aslî konular dururken, asıl zor sınavlar beklerken, soruları çoğaltmanın asıl sınavı müsbet değil, menfi etkileyeceği kanaatindeyim.